

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Üniversitelerde Doçentlik Derecesi Alma ve Atanma Süreci Hakkında..

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nin Eylül - Aralık sayısında Dokuz Eylül Üniversitesi Aydın Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu yıllarımdan tanıdığım, hocam Prof. Dr. Orhan İçöz'ün Türkiye'deki doçentlik sınavları üzerine hazırladığı makaleyi okudum. Doçentliğe yaklaşan bir akademisyen olarak ABD'de benim gibi akademisyenlerin geçirdiği süreci yansıtan bir yazının *Anatolia* okuyucularına doçentlik konusunda değişik bir perspektif vereceğini düşündüm ve bu yazıyı hazırlama gereğini hissettim. Bu yazıda ABD'de yardımcı doçent (assistant professor) ünvanı ile çalışan akademisyenlerin geçirdiği 6-7 yıllık süre içerisinde üniversitenin ve akademik bölümde bulunan ve doçentlik ünvanını veren jüri üyelerinin genç akademisyenlerden neler beklediğini kendi deneyimlerime ve doçentlik jürilerinde yer alan ve profesörlerden oluşan jüri üyeleri ile yaptığım birebir görüşmelere dayanarak açıklamaya çalışacağım.

Öncelikle, bazı ön bilgiler vermekte yarar görüyorum. ABD'nde doçentlikle birlikte üniversitede akademik özgürlüğü güvence altına alan "tenure", bazıları tarafından ömür boyu iş garantisi şeklinde de değerlendirilebilen yükselme anlamında değerlendirilmelidir. Yani doçentlik, ABD'nde sınavla verilen bir ünvan değildir. Doçentlik akademisyenin kendi yanında uzmanlaştığının bir göstergesi olarak ve üniversitenin yardımcı doçente devamlı kadro vermesi şeklinde değerlendirilebilir. Doçentliğe giden süreç genelde üniversiteden üniversiteye değişmekle birlikte 6 ve 7 yılın sonunda verilmektedir. Beşinci yılın sonunda yardımcı doçent dosyasını hazırlayıp ilgili mercilere iletmekle görevlidir. Üniversiteler merkezi bir sisteme bağlı olmadıklarından her üniversitenin doçentlik verme kriterleri değişmektedir. Üniversiteler kendi misyonları gereği olarak değişik kriterlerin yerine getirilmesini isteyebilmektedir. Üniversiteler basit olarak sadece eğitime ağırlık veren veya eğitim ile araştırma ağırlıklı üniversiteler olarak ikiye ayrılırlar.

Eğitim ağırlıklı üniversitelerde öğretim görevlisinin belli başlı görevi, öğrenci eğitimidir ve araştırma yapma ikinci planda yer almaktadır. Bu türlü üniversitelerde öğretim görevlisinin bir öğretmen olarak kalitesini öğrenciler değerlendirmekte, belki arasıra bir-iki makale yayımlarsa "tenure" verilmekte ol-

duğunu, bu tür üniversitelerde çalışan arkadaşlardan edindiğim bilgiler dahilinde öne sürebilirim. Ancak bu üniversitelerde doçentlik verilmesi bilgimin dışında olduğu için ben bu yazıda, sadece benim de içinde bulunduğum araştırma ağırlıklı üniversitelerde doçentlik nasıl kazanılıyor konusu üzerinde durmak istiyorum.

Turizm alanında araştırmaya ağırlık veren ve bu alanda ün yapmış üniversiteler de (örneğin Texas A&M University, Penn State University, Clemson University, University of Illinois, Virginia Tech, Arizona State University) "tenure" ve doçentlik almak genelde öğretim üyesinin ulusal ve uluslararası başarısına göre değerlendirilir. Bir öğretim üyesi genelde üç aşamadan geçerek doçentlik ünvanını kazanır.

Aşama 1: Akademik hayata yeni atılan öğretim üyesi ilk önce bölümündeki profesörlerden oluşan doçentlik jürisinin tavsiyeleri doğrultusunda çalışır. Genelde şu tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir: Araştırmaya ağırlık verilmeli ve yılda en az iki adet makaleyi turizm alanında ün yapmış *Annals of Tourism Research* veya *Journal of Travel Research* dergilerinde yayımlamaları gerekmektedir. Turizm alanındaki genel kanı *Annals of Tourism Research* ve *Journal of Travel Research*'ün en iyi dergiler olduğudur. Jüri üyeleri ilk önce burada yayımlanan makale sayısına ve kalitesine bakmaktadırlar. Daha sonra sırasıyla *Tourism Management*, *Journal of Travel and Tourism Marketing*, *Anatolia* ve diğer on yıllık yayın hayatını doldurmamış ve alanda kendisini kabul ettirip ettiremeyeceği henüz açıklık kazanmamış dergilerde çıkan yayınlar yer almaktadır. Bu değerlendirme üniversiteden üniversiteye değişmekte ve alanda söz sahibi olan bölümler kalite göstergesi olarak en iyi dergilerde makalelerin yayımlanmış olmasını istemektedirler. Buna verilen tavsiye yukarıda bahsedilen iki dergidir. Bunun dışında yapılan yayınlar değerlendirmeye alınmakla birlikte ağırlığı fazla değildir. Bu dergilerde makale yayımlayabilmek için yardımcı doçentler dahil olmak üzere tüm araştırmacıların yayınlarına yapılan atıfları arttıracağı ve akademisyenin uluslararası şöhretini arttıracağı umulmaktadır. Doçentlik kararını verme zamanı geldiğinde doçentlik jürisi, alanda tanınan araştırmacıardan (uluslararası alanda tanınmış 3-5 araştırmacı), bu doçent adayı konusunda görüşlerini

belirten bir yazı ister. Bu yazının içeriği tamamen alanda görüşü sorulan kişiye aittir, olumlu veya olumsuz olabilir. Doçent adayının hakkında sadece yaptığı yayın sayısı değil, yaptığı yayınların genelde alanı nasıl etkilediği hakkındaki değerlendirmeler, üniversite dışından bağımsız kişilere sorularak elde edilir. Ve bu değerlendirmeler jüri üyeleri tarafından dikkate alınır.

Konferanslarda makale sunmak, her ne kadar desteklenirse de, bunların hakemli dergilerde makale olarak yayımlandıktan sonra da doçent adayının yayınları ile ilgili değerlendirmeye katkısı çok azdır, fakat beklenmektedir. Çünkü toplantılarda bildiri sunmak, alanla irtibatı sağlamakta, araştırmacıya ve bölüme geçerlilik kazandırmaktadır.

Doçent adayının dikkat etmesi gereken ve giderek artan bir şekilde öneme sahip olmaya başlayan ikinci konu ise, ders öğretme yeteneğinin değerlendirilmesidir. Her dönem sonunda öğrenciler öğretim üyesinin dersi nasıl anlattığının değerlendirmesini yaparlar. Öğrenciler hocalarına not verirler. Verilen bu notlar değerlendirmeye girmektedir. Buna ek olarak dönem içinde doçentlik jürisinin başkanı "tenure"ünü almış olan iki profesöre yardımcı doçentin derslerini dinleme görevini verir. Bu kişiler ders anlatımı hakkında edindikleri izlenimleri jüri üyesine yazılı olarak bildirirler. Bu rapor doçent adayının dosyasına eklenir.

Üçüncü konu ise, doçent adayının doktora veya master öğrencilerini desteklemek ve bölüme katkıda bulunmak amaçları ile bölüme getirdiği dış kaynaklı araştırma parasıdır. Üniversitelerde turizm alanında kaynak bulmanın çok zorlaşması göz bulundurulmakla birlikte hazırlanan proje önerisi sayısı da dikkate alınmaktadır.

Tüm bunların dışında doçent adayının bölüm, üniversite ve genelde turizm alanına hizmetleri dikkate alınmaktadır. Doktora ve/veya master öğrencisi yetiştirip mezun etmek, ulusal ve uluslararası konferanslarda düzenleyici, yönetici olarak görev almak, alanda tanınmış dergilerde hakemlik yapmak, bilim kurullarında yer almak gibi görevleri başarı ile tamamlaması doçent adayından beklenir.

Tüm bu şartların yerine getirilip getirilmediği her sene yıllık değerlendirme ile doçent adayına yazılı olarak bildirilir. Jüri üyelerinin ortak değerlendirmesi doçent adayına bir yıl içerisinde başarılı olduğu alanlar ve gelecek yıllarda üstünde durması gereken konular bildirilir. Ve bir sonraki yılın değerlendirilmesinde bu önerilerin ne ölçüde yerine getirilip getirilmediği tekrardan değerlendirilir. Eğer jüri üye-

lerinin doçentliğe giden 6-7 yıllık süre içerisinde doçent adayının doçentlik ve "tenure" alamayacağı görüşü uyanırsa, 6-7 yıllık süreç dolmadan da öğretim görevlesinin görevine son verilebilir. Fakat doçent adayı belirtilenleri yapıyor ise doçent olmakta zorluk çekmesi beklenmemektedir.

Aşama 2: Yukarıda belirtilen süreç başarı ile tamamlandıktan sonra doçent adayının doçentliği bölüm başkanına tavsiye edilir. Bölüm başkanı bu kararı fakültenin doçentlik jürisine gönderir. Bu jüri, turizm alanı dışından olan profesörlerden oluşur. Bu kurul kendilerine gelen doçentlik dosyasını objektiflik açısından inceler, bölüm kararını haklı veya haksız bulabilir. Tavsiye mektubu yazılır ve fakültenin dekanına sunulur.

Aşama 3: Fakülte dekanı iki kurulun da değerlendirmesini göz önünde bulundurarak kendi önerisini yazar ve üniversite genelindeki doçentlik kuruluna gönderir.

Aşama 4: Bu üniversite doçentlik jürisinde her fakülteden en az bir profesör bulunur ve üniversite genelindeki doçentler için belirlenmiş kriterlere uyulup uyulmadığı belirlenir. Genelde bu kriterler her bilim dalı için değişiktir. Örneğin mühendislik alanı farklı bir alan olduğu için, mühendislik alanında dış kaynaklı proje parasının miktarı ve proje sayısı önemlidir. Fakat turizm alanında endüstri destekli projelerin alınması zorluğu bilinir. Fakat yayın sayısı ve kalitesi ve öğrencilerin değerlendirme notları aşağı-yukarı aynıdır. Üniversite genelindeki kurulda görev yapmış bir öğretim üyesi arkadaşın belirttiğine göre, eğer haksızlık yapılmış ise süreç içinde ortaya çıkabilir. Bölümden olumsuz çıkabilen bir karar burada tekrardan değerlendirmeye sokulabilir ki "eşitlik ilkesi" çiğnenmesin. Sonunda bu süre aşağı yukarı bir yıllık bir dönemi içerir. Üniversite genelindeki kurulun tavsiye mektubu dosyaya eklenip üniversite rektörüne gönderilir.

Son aşama: Üniversite rektörü son sözü söyleyen kişidir. Genelde üniversite açısından "tenure" (devamlı kadro) verilmesi doçentliğe nazaran daha önemli bir karar olduğu için, rektör kararında serbest bırakılmıştır; tüm tavsiyelerin doğrultusunda karar verebilir veya önerilerin dışına çıkarak gerekçeli red kararı da verebilir. Bu kararın üniversiteyi hangi yöne doğru götürmek istediği ile doğru orantılı olduğunu düşünüyorum. Yani, stratejik yönetici olarak kararını vermesi, üniversite yönetim kurulu tarafından istenmiştir. Yalnız belirtilmesi gereken önemli bir husus, doçentlik süreci birçok kurulun ve kişinin denetiminden geçtiği için çok adil bir karar olarak değerlendirilmiştir. Ancak çelişkili (contro-

versial) kararlar verildiği de gözlenmiştir. Bu durumda doçent adayına yasal yollar tamamen açıktır. Doçentliği rededilen doçent adayı hakkını mahkemede arayabilir. Ancak üniversiteler kendilerini bu hallerde çok iyi korurlar. Çünkü doçentlik verilmesinde birçok faktör göz önüne alındığı için, bu durumun gerekçesi çok kolay anlatılabilir. Bu yüzden mahkemeye giden davalardan çok azı doçent adayı lehine sonuçlanmıştır.

Özetle, doçentlik sınav verilerek veya tez yazılarak değil, uzun yıllar turizm alanına hizmet veren ve akademik bakımdan belli bir standartın üstüne çıkan yardımcı doçentlere verilir. Bu standart, dünyada sadece ulusal alanda değil uluslararası alanda tanınmış olmak olarak açıklanabilir. Bu anlamda sınavı üniversiteye ait bir kurul değil, turizm alanındaki tüm akademisyenler 6-7 yıl süresince yapmaktadırlar. Bu

yüzden birçok yardımcı doçent adayı 6-7 yıllık süreyi çok stresli bir zaman dilimi olarak görürler. Bu dönemi akademik hayatta en en verimli olunan zaman dilimi olarak değerlendirmek, herhalde çok abartılmış bir söylem olmaz. Tabii politika her yerde olduğu gibi burada da kendisini her an gösterebilir. Her ne kadar denetim mekanizmaları çok iyi çalışıyor olsa dahi, belli kişiler ile kişilik çatışmasına girilmemesi, bu süreç içinde bölüm başkanına ters düşülmemesi, jüri kurullarında düşman edinilmemesi, yani kısacası tabiri caiz ise “*suya sabuna dokunmadan*” sadece akademik alanda çalışmalar yürütmek, yazılı olan bir kural değildir, ancak herkes bunları bilir.

Assist. Prof. Ercan Sırakaya
Department of Parks, Recreation and Tourism Sciences
Texas A & M University
E-mail: esirakay@rpts.tamu.edu

Güneydoğu Anadolu Projesi'nde (GAP) Turizmin Çeşitlendirilmesi Üzerine..

Bilimsel araştırmaların yayınlanması ve böylece araştırmaların işlevsellik kazanması açısından “*Anatolia*”, yayın hayatında bulunduğu son on yıldır, ülkemizde turizm alanında araştırmalar yapan bilim adamlarına önemli bir fırsat sunmaktadır. Ülkemiz turizm sektörünün sağlıklı bir şekilde gelişimi açısından, hem özel sektör hem de kamu sektörü karar vericileri için turizm alanında yapılan bilimsel araştırmalar büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, doğal olarak, bilim adamı adayı olan ve bu yolda çaba harcayan birçok kişi için de gelecekteki araştırmaların tasarlanmasında bu makaleler örnek teşkil etmektedir. Makaleleri okuyan kitleye turizmin “*ABC*”sini öğrenmeye çalışan öğrenciler de eklendiğinde hem makaleleri yayınlayan “*Anatolia*”nın hem de makale gönderen değerli araştırmacıların sorumluluklarının boyutu daha açık hale gelmektedir. Bu sorumluluk bilinci ile mektubun amacı; *Anatolia*'nin Eylül – Aralık 1999 sayısında yayınlanan “*Güneydoğu Anadolu Projesi'nde (GAP) Turizmin Çeşitlendirilmesi*” adlı makale konusunda bir değerlendirmede bulunmaktır.

Makale, projenin doğuşundan günümüzde geldiği aşamaya kadar geçen süreci kapsayan kronolojik bir yapı içerisinde, özellikleri ve kapsamı açısından, Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) ülkemiz ve bölge açısından önemini çok başarılı bir şekilde sun-

maktadır. Bu girişin ardından ekonomik ve sosyal göstergeler ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin az gelişmişliği ve bunun nedenleri sergilenmektedir. Bu durum belirlemesinin ardından “*Dünyada Turizmin Gelişme Eğilimleri*” başlığı ile sunulan kısımda alternatif turizm çeşitlerine olan yöneliş resmedilmektedir. Böylece, bu yeni trendin bölgenin az gelişmişliğinin aşılmasında bölge için bir fırsat olabileceğine dikkat çekilmektedir. “*Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Türk Turizmindeki Yeri*” başlığı ile öncelikle turizmin ülke ekonomisi açısından önemi ve kalkınma planlarında turizme ve özellikle beşinci beş yıllık kalkınma planında alternatif turizm çeşitlerine verilen önem vurgulanarak, bölgenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerler bir sınıflandırma yapılmadan sıralanmaktadır. Ardından ise altyapı (fiziksel ve kurumsal) ve üst-yapı eksiklerine dikkat çekilerek öneriler getirilmektedir. Önerileri görünce makalenin sona erdiğini düşünebilirsiniz. Makalede gerçekten önemli bir konuya dikkat çekilmektedir. Sadece bu anlamda bile makale önemli bir görevi yerine getirmektedir. Burada sonuç olarak araştırmacılara, bölgenin turistik çekim gücü oluşturabilecek kaynaklarının araştırılması, mevcut arz talep uyumunun araştırılması, bazı turizm çeşitlerinin geliştirilebilirlikleri gibi yeni araştırma konuları önerilebilirdi.